

بررسی ویژگی دموگرافی و نگرش به طب سنتی در مراجعان به یک درمانگاه

سید علی حزنی (MA)^۱ - فاطمه عظیمیان مقدم (MSc)^۱ - محمدرضا یگانه (MSc)^۲ - سیروس حق شناس (AS)

نویسنده مسئول: گروه آموزشی پرستاری (داخلی - جراحی) دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران

پست الکترونیک: mohammadreza.yeganeh@yahoo.com

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۰۸/۱۴ تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۱/۱۸

چکیده

مقدمه: طب سنتی گردآوری از دانش، مهارت و ممارست است که بر اساس نظریه‌ها و تجربه بومی فرهنگ‌های گوناگون استوار است که برای پیشگیری، تشخیص و درمان بیماری‌های جسمی و روانی از آن استفاده می‌شود. با توجه به تفاوت در نگرش و ویژگی دموگرافی افراد جامعه نسبت به طب سنتی و برای هدایت افکار عمومی جامعه به سوی این روش درمانی، استخراج داده‌های دموگرافی و نگرش به روش‌های سنتی درمانی اهمیت دارد.

هدف: تعیین ویژگی دموگرافی و نگرش به طب سنتی در مراجعان به درمانگاه قائم رشت.

مواد و روش‌ها: این پژوهش به روش توصیفی - مقطعی بر ۱۳۲ نفر از مراجعان به درمانگاه قائم رشت که به صورت تخصصی برخی درمان‌های طب سنتی (حجامت، زالو و فصد درمانی) را انجام می‌دهد در سه ماهه اول سال ۱۳۹۳ انجام شده است. نمونه‌گیری به صورت آسان و با پرسش نامه پژوهشگر ساخته دربردارنده ۳۳ گویه با مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت انجام شد. پایایی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ ۸۸ محاسبه شد. روایی محتوایی آن با آرای استادان مربوط تایید شد. تحلیل آماری آن با آمار توصیفی و آزمون تحلیلی شامل آزمون‌های کولموگراف اسمرینوف، من ویتنی و کروسکال والیس با نرم‌افزار spss21 انجام شد.

نتایج: ۶۳٪ زن و ۳۷٪ مرد بودند بیشترین علت مراجعه به ترتیب دردهای رماتیسمی و مفصلی (۲۵/۸٪)، سردرد (۱۸/۵٪) و سینوزیت و فشارخون (۹/۸٪) بود. بیشترین آگاهی آنان از طب سنتی و ویژگی‌های درمانی آن از مطالعه کتاب و اینترنت (۴۰/۲٪)، تجربه دیگران (۳۶/۵٪)، روزنامه تلویزیون و رسانه‌های جمعی (۱/۵٪) و توصیه اقوام (۲۹٪) بود. مراجعان نگرش خوبی به طب سنتی با میانگین نمره ۳/۹۰ از ۵ ارزیابی داشتند و بیشتر آنها خواستار تبلیغ بهتر طب سنتی در صدا و سیما و برگزاری کلاسهای آموزشی بودند. اولویت اصلی جهت مراجعه به مطب سنتی از نظر ۷۰٪ آنها هزینه کمتر؛ درمان بهتر و بدون عارضه و سریع بود.

نتیجه‌گیری: سیاست‌گذاران و وزرات بهداشت باید با آگاهی رسانی صحیح و نظارت اصولی بر مراکز و افراد ارائه‌دهنده طب سنتی راه را برای رواج این میراث پر بها هموار نماید. همچنین گنجاندن واحد درسی در رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی و مرتبط برای این امر بسیار مطلوب است. تبلیغ هرچه بیشتر از طریق رسانه‌های جمعی خصوصاً تلویزیون و برگزاری دوره‌های کاربردی کوتاه مدت در این زمینه می‌تواند مفید باشد.

کلید واژه‌ها: پزشکی سنتی / حجامت / زالوها

مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان، دوره بیست و چهارم شماره ۹۳، صفحات: ۷۲-۷۹

مقدمه

در کشورهای پیشرفته طب مکمل طرفداران زیادی در بین پزشکان دارد و حتی خود پزشکان بیماران را بر حسب مورد به سمت طب مکمل سوق می‌دهند (۴). طب مکمل را می‌توان مجموعه‌هایی از اعمال پزشکی برای حفظ تندرستی، تشخیص و درمان مسایل مربوط به سلامتی در نظر گرفت که طیف گسترده‌ای از شیوه‌های درمانی و فلسفی بسیار آشنا از جمله گیاه درمانی و گاه روش‌های عجیب و خرافی را در برمی‌گیرد (۵). متأسفانه طب سنتی ایران با غنای خوب هنوز شناخته شده نیست و گاه در برخی مجامع حتی علمی، از طب عربی استفاده می‌شود (۶). در پژوهش نقیبنی و همکاران (۶) نیمی از مردم تهران سابقه استفاده از طب سنتی داشته‌اند (۶)

طب سنتی مجموعه‌ای از دانش، مهارت و ممارست است که بر اساس نظریه‌ها، تجربه بومی فرهنگ‌های گوناگون استوار است و برای پیشگیری، تشخیص و درمان بیماری‌های جسمی و روانی از آن استفاده می‌شود. (۱) طب سنتی ایرانی کاملاً جامع‌نگر است و توجه به اخلاط چهارگانه و خلق و خو، آب و هوا، محیط زندگی، حتی علایق و عقاید فرد را به‌طور جامع در بررسی سلامت شخص مدنظر قرار می‌دهد (۲). آن دسته از مراقبت‌های پزشکی که خارج از عرف و قواعد پزشکی است تحت عنوان طب مکمل نامیده می‌شود (۳). اگرچه طب مکمل به‌طور رسمی در سر فصل‌های دروس رشته پزشکی نمی‌باشد اما علاقمندان بسیاری در دنیا و ایران پیدا کرده است.

۱. دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران

۲. گروه آموزشی پرستاری (داخلی - جراحی)، دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران

یادگیری، توصیه به دیگران، درمان بیماری‌های خاص، مقبولیت در جامعه و ۲ سوال باز بود که به صورت کلید واژه‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

در طراحی پرسشنامه از مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت استفاده شد که نگرش آنها در پنج سطح (به هیچ وجه=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) امتیازگذاری گردید. (در ارزشیابی میانگین امتیازات عدد ۳ به عنوان نقطه برش در نظر گرفته شد به طوری که امتیاز کمتر از آن ضعیف و بالاتر در حد مطلوب ارزیابی شد).

از آزمون کولموگراف اسمرینوف جهت توزیع نرمال داده‌ها و از آزمون‌های من ویتنی و کروکسال والیس جهت تحلیل استفاده شد. نرم‌افزار به کار رفته SPSS 21 بود مقدار p جهت معنی دار شدن کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

نتایج

مشخصات افراد شرکت‌کننده در پژوهش از نظر دموگرافی شامل محل سکونت، سطح تحصیلات، و جنس در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. توزیع مراجعان به درمانگاه قایم رشت به تفکیک متغیرهای

دموگرافی (سه ماه اول سال ۱۳۹۳)	
تعداد (درصد)	متغیرهای دموگرافیک
محل سکونت:	
۱۰۵ (۷۹/۵)	رشت
۱۸ (۱۳/۶)	شهرهای اطراف
۵ (۳/۸)	روستاهای استان
۴ (۳)	خارج استان
سطح تحصیلات:	
۱ (۰/۸)	دکتر
۱۸ (۶/۱)	فوق لیسانس
۲۸ (۲۱/۲)	لیسانس
۱۹ (۱۴/۴)	فوق دیپلم
۵۶ (۴۲/۴)	دیپلم
۲۰ (۱۵/۲)	زیر دیپلم
جنسیت:	
۸۳ (۶۳)	زن
۴۹ (۳۷)	مرد
تاهل	
۱۰۰ (۷۵)	متاهل
۳۲ (۲۵)	مجرد

در کشورهای پیشرفته‌ای چون ژاپن و آمریکا موارد قابل ذکر دعا درمانی هم گزارش می‌شوند. و همچنین ۶۲ درصد مردم آمریکا در سال ۲۰۰۲ از روش‌های پزشکی مکمل استفاده کرده‌اند (۷). مردم ایران با توجه به شیوع برخی بیماری‌ها که ناشی از زندگی ماشینی و عوارض برخی مسایل فرهنگی و اجتماعی است مشاهده می‌شود گرایش و علاقه‌ای وافر به طب سنتی دارند. گاه این علاقه آن چنان شدید و غیرمنطقی است که انتظار معجزات غیرواقعی از آن می‌رود و افراد سودجو انواع روش‌های سوءاستفاده را برای خویش هموار می‌بینند و به نظر می‌رسد با توجه به غنای تاریخی طب سنتی در ایران و وجود افراد صاحب نامی چون ابن‌سینا در دنیا و مفید بودن طب سنتی در درمان برخی بیماری‌ها جایگاه مناسب و شایسته در بین جامعه ندارد. به همین منظور بررسی گرایش افراد بومی و علل آن و بازدارنده‌ها و راهکارهای پیشرفت طب سنتی بایسته به نظر می‌رسد. هدف این پژوهش بررسی دموگرافی و نگرش مراجعان به یک درمانگاه نسبت به طب سنتی است تا از اطلاعات استخراج شده در برنامه‌ریزی و هدایت صحیح این روش درمانی استفاده شود.

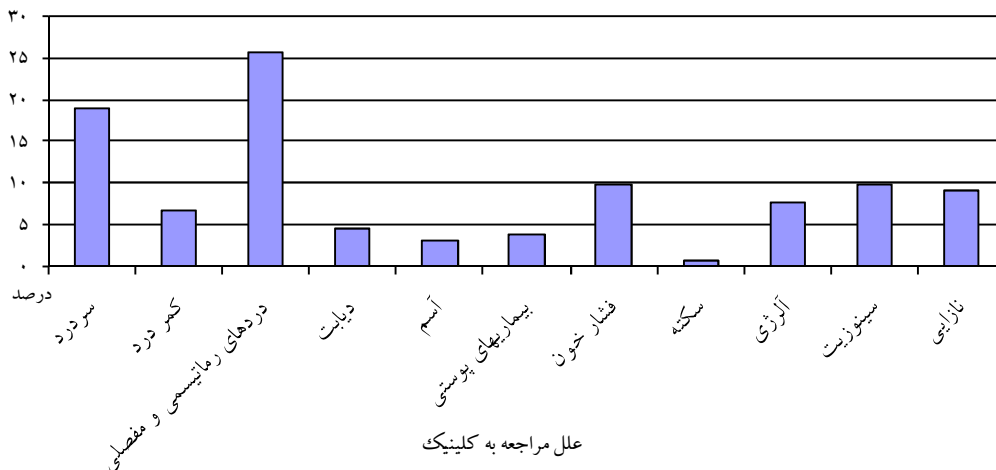
مواد و روش‌ها

این پژوهش به روش توصیفی- مقطعی بر روی ۱۳۳ نفر از مراجعان به درمانگاه قایم رشت که به صورت تخصصی برخی درمان‌های طب سنتی (حجامت، زالو و فصد درمانی) را انجام می‌دهد در سه ماهه اول سال ۱۳۹۳ انجام گرفته است. نمونه‌گیری به صورت آسان و از پرسش‌نامه محقق ساخته جهت گردآوری اطلاعات استفاده شده است. این بیماران دو روز در هفته جهت مداوا به درمانگاه مراجعه می‌کردند. پایایی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ ۸۸ محاسبه گردید و روایی محتوایی آن با نظرات اساتید مربوطه تایید شد. در کل تعداد ۲۴۰ نفر برای درمان مراجعه کردند که بر اساس جدول مورگان ۱۵۰ پرسشنامه توزیع شد و تعداد ۱۳۳ مورد کامل گردید. تعداد کل سوالات پرسشنامه ۳۳۳ گویه بود که ۴ گویه جهت اطلاعات دموگرافی و ۲۷ سوال اصلی ۴ گزینه‌ای که شامل منطقه مراجعه، علت بیماری برای مراجعه، انتخاب شیوه درمانی، سنجش آگاهی، اعتقاد به مفید بودن، علاقه به

در نمودار ۱ فراوانی نسبی علل مراجعه افراد به درمانگاه قایم رشت نشان داده شده است. چنانچه در نمودار مشخص است بیشترین علل مراجعه دردهای روماتیسمی و مفصلی و کمترین علت درمان سکنه بوده است. همچنین میزان آگاهی، باور و علاقه مندی مراجعان بر حسب نمره میانگین در جدول ۲ خلاصه شده است.

بیشترین اطلاعات بیماران در مورد طب سنتی به ترتیب از طریق مطالعه کتاب و اینترنت (۴۰/۲٪)، تجربیات دیگران (۳۶/۵٪)، روزنامه و تلویزیون و رسانه های جمعی (۱/۵٪) و توصیه اقوام (۲۹٪) بود. بیشترین دلایل مراجعه به ترتیب حجامت (۴۴٪)، زالو (۴۰٪)، گیاه درمانی (۱۲٪) و فصد درمانی (۳/۲٪) بود.

نمودار ۱. توزیع فراوانی نسبی بیماران مراجعه کننده به درمانگاه قایم به تفکیک علل مراجعه

جدول ۲. امتیاز دیدگاه مراجعان به درمانگاه قایم رشت نسبت به عبارات نگرشی در مورد طب سنتی به تفکیک نوع درمان سنتی

نوع درمان	حوزه نگرشی			
	حجامت	زالو درمانی	گیاه درمانی	فصد درمانی
آگاهی و آشنایی	۴/۰۷	۳/۷۱	۳/۷۳	۲/۸۰
مفید بودن در درمان	۴/۱۲	۴/۲۸	۴/۲۱	۳/۱۹
علاقه به یادگیری	۳/۹۴	۳/۷۶	۴/۴۰	۳/۶۴
توصیه به دوستان	۴/۵۳	۴/۳۷	۴/۴۸	۴/۰۰
مفید در درمان بیماریهای خاص	۳/۸۹	۴/۰۸	۳/۸۷	۳/۵۰
مقبولیت در درمان بیماریهای خاص	۴/۰۶	۳/۶۸	۴/۰۳	۳/۲۲

در زیر ارتباط کلی نگرش با مشخصات دموگرافیک با آزمون آنالیز یک طرفه در سطح ۰/۰۵ سنجیده شده است.

جدول ۳. ارتباط نگرش با مشخصات دموگرافی بیماران

عوامل مورد بررسی	نگرش و جنس	نگرش و تاهل	نگرش و سن	نگرش و تحصیلات
نوع آزمون	من ویتنی	من ویتنی	کروسکال والیس	کروسکال والیس
سطح معناداری	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۰۷	۰/۰۴۷

نتایج حاصل از جدول ۳ نشان می دهد که نگرش با جنس، تاهل و تحصیلات ارتباط معنی دار آماری داشت. با توجه به اعداد میانگین محاسبه شده نگرش افراد به طب سنتی در حد مطلوب بود به طوری که علاقه به یادگیری، توصیه به دیگران و مفید بودن در درمان از امتیازات خوبی برخوردار بودند. در مجموع نگرش بیماران مراجعه کننده با توجه به حوزه های نگرشی مورد بحث در سطح مطلوب با نمره ۳/۹۰ اندازه گیری شد. همچنین در تحلیل سوالات باز پرسشنامه به صورت کلید واژه ای، ۷۰٪ نمونه ها بالاترین اولویت خود در مراجعه به طب

نتایج حاصل از جدول ۳ نشان می دهد که نگرش با جنس، تاهل و تحصیلات ارتباط معنی دار آماری داشت. با توجه به اعداد میانگین محاسبه شده نگرش افراد به طب سنتی در حد مطلوب بود به طوری که علاقه به یادگیری، توصیه به دیگران و مفید بودن در درمان از امتیازات خوبی برخوردار بودند. در مجموع نگرش بیماران مراجعه کننده با توجه به حوزه های نگرشی مورد بحث در سطح مطلوب با نمره ۳/۹۰ اندازه گیری شد. همچنین در تحلیل سوالات باز پرسشنامه به صورت کلید واژه ای، ۷۰٪ نمونه ها بالاترین اولویت خود در مراجعه به طب

کرد و هم اکنون در داروخانه‌های آمریکا به فروش می‌رسد (۱۰) البته در این پژوهش در مقایسه با دیگر پژوهش‌ها در ایران گرایش کمتری به زالو و فصد درمانی در بین بیماران وجود دارد ذکر این نکته ضروری است در استان گیلان به دلیل اینکه زیستگاه اصلی این جانوران بوده از دیر باز شناخته شده‌تر می‌باشند و در نتیجه بیماران نظر مساعدتری نسبت به سایر نقاط کشور دارند. در مورد فصد درمانی اطلاعات کمتری درباره آن وجود دارد. نبود درمانگر حاذق در این زمینه و دشواری مراحل آماده‌سازی بدن به دلیل رژیم غذایی، کمتر مورد توجه بیماران و حتی درمانگران طب سنتی می‌باشد.

نظارت وزارت بهداشت، انجام روند درمانی توسط افراد غیرپزشک، لزوم دوره‌های آموزشی و رعایت بهداشت درمانگران طب سنتی از موارد مهم مورد نظر پزشکان برای اشاعه هرچه بهتر طب سنتی بود که با پژوهش ما سازگار بود. در پژوهشی در اصفهان در مورد جایگاه طب مکمل در اصفهان ۵۷ درصد افراد مورد پژوهش به دلیل توصیه دوستان به طب سنتی روی آورده بودند و علت عمده مراجعه کم‌رشد، سنگ‌کلیه، دردهای مفصلی، فشارخون، سردرد بود که با نتایج این پژوهش همسو بود. (۴) همچنین در کشور پرتغال ۳۰ درصد افراد برای دردهای اسکلتی و عضلانی و آلرژی به طب سنتی رجوع می‌کنند (۵). لازم به ذکر است آب و هوای مناطق بومی هر منطقه مشکلات و بیماری‌های خاص را باعث می‌شود در این پژوهش دردهای مفصلی به علت هوای مرطوب از شایع‌ترین بیماری‌های استان‌های شمال کشور بود همچنین کشاورزی در شالیزار و رعایت نکردن پوشش و برخورد با آب از علل شیوع این گونه دردها است همچنین درصد بالای آلرژی در این پژوهش به علت فصل بهار و گرده‌افشانی گیاهان در استان سرسبز گیلان می‌تواند باشد.

کلا گیاه درمانی به علت غیرتهاجمی بودن شیوه درمانی و سابقه استفاده از گیاهان به عنوان مواد غذایی در رده استفاده بالاتر می‌باشد (۱۱). در پژوهشی در شهر اصفهان ترس از عوارض داروها، غیرموثر بودن طب نوین و هزینه‌های درمانی کمتر از علل گرایش به طب سنتی بودند که با نتایج این پژوهش همسو است (۵) سایر پژوهش‌ها عوارض کمتر

سنتی یا درمان بهتر و راحت‌تر، هزینه کمتر، نبود عوارض دارویی، نتیجه بهتر و سریع‌تر اعلام کردند. ۱۰٪ در دسترس بودن داروهای گیاهی برخلاف داروهای شیمیایی، برخورد خوب و ارتباط مناسب درمانگران سنتی را مهمترین اولویت‌های مراجعه به طب سنتی عنوان کردند. همچنین در پاسخ به راهکارهای گسترش طب سنتی خواستار بهتر شدن خدمات طب سنتی، نظارت بیشتر بر مراکز درمانی سنتی، تبلیغ بیشتر در رسانه‌های جمعی، حمایت دولت از طب سنتی، آموزش‌های کاربردی و کوتاه مدت طب سنتی، ایجاد صنف مستقل برای درمانگران سنتی، ایجاد رشته‌های دانشگاهی درمانگری طب سنتی، از جمله پیشنهادات و نظرات بیماران برای بهتر شدن روند طب سنتی بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش بررسی ویژگی دموگرافی و نگرش مراجعان به درمانگاه قایم در مورد طب سنتی بود. این پژوهش نشان داد که مراجعان به درمانگاه درمانی نگرش مطلوبی به طب سنتی و روش‌های درمانی آن داشتند و مهمترین دلایل خود در مراجعه را ارزانی، عوارض کمتر، در دسترس بودن و ارتباط مناسب با درمانگران طب سنتی می‌دانستند.

در پژوهشی ۸۴ درصد پزشکان عمومی شهر تهران اعتقاد دارند گرایش مردم به طب سنتی بیشتر شده‌است و بیشترین شناسایی پزشکان در موارد مربوط به گیاه درمانی و بعد حجامت بوده است. از دلایل استفاده مردم از طب سنتی می‌توان به محدودیت‌های موجود در علم پزشکی نوین، زمان و پشتیبانی روحی و روانی، هزینه‌های درمانی کمتر و عدم عوارض داروهای شیمیایی گفت که با نتایج این پژوهش همسو است (۴). در پژوهشی حجامت کم خطر و مقرون به صرفه و دارای عوارض جانبی بسیار کمی گزارش شد. (۸) همچنین حجامت برای رفع سردرد بسیار مفید تشخیص داده شد که با نتایج این پژوهش سازگار است (۹). زالو درمانی در کل در کشورهای شرقی از قدیم رایج بوده است و اگرچه گاه با افسانه‌هایی در مورد خروج ارواح خبیثه مخلوط شده اما جایگاه درمانی آن همواره والا بوده است زالو از قرن ۱۹ در بیمارستان‌های آمریکا و انگلستان کاربرد وسیع درمانی پیدا

که با نتایج نظر سنجی حاصل از این پژوهش همخوانی دارد (۱۹). به دلیل انفجار اطلاعات، وسایل ارتباط جمعی و سایر عوامل اجتماعی مردم به طور فزاینده‌ای خواستار مشارکت با پزشکان معالج خود و لذا خواستار ارتباط بهتر با پزشک می‌باشند (۲۰). در این پژوهش در پاسخ سوال باز یکی از دلایل مردم به طب سنتی تعامل و همراهی بیشتر درمانگران طب سنتی با بیمار بود که لازم است مورد عنایت قرار گیرد. همچنین آموزش مهارت‌های رفتاری برای پزشکان در حال تحصیل می‌تواند به عنوان راه حلی برای درمان بهتر با بیماران به کار گرفته شود چرا که یکی از دلایل مراجعه مردم به طب سنتی برخورد بهتر و مناسب درمانگران طب سنتی بوده است (۲۱). همچنین با بالا رفتن تحصیلات در دوران پزشکی نوین دانشجویان نگرش منفی‌تری در مورد طب سنتی پیدا می‌کنند و از علاقه آنان به طب سنتی کاسته می‌شود (۲۲) که این یک سونگری شاید به دلیل تخصص‌گرایی صرف و نوعی رقابت بازاری باشد. چرا که شاید مشکل بتوان پزشکی را قانع کرد که با تحصیلات بالا و کارورزی‌های بالینی متعدد در دوران تحصیل، درمانگران طب سنتی که اغلب از روی تجربه درمان می‌کنند را مورد پذیرش قرار دهند و به آنان علی‌رغم درمان‌های مفیدشان اعتماد کامل نمایند. در پژوهش زرگرزاده و معماریان کمبود آگاهی پرستاران، نداشتن آموزش کافی در زمان تحصیل و نبود مهارت لازم در استفاده از طب مکمل از موانع جدی استفاده از طب سنتی بوده است (۲۳).

در پژوهش حاج باقری و حسینیان در مورد آگاهی و گرایش دانشجویان پزشکی، پرستاری، مامایی، پزشکان و پرستاران در کاشان، آگاهی از طب سنتی بسیار کم بود و بسیار علاقه‌مند به فراگیری آن بودند که نقش صحیح آموزش را یادآوری می‌کند (۲۴). اگرچه در سال ۱۹۹۱ تحصیلات آکادمیک در زمینه طب سنتی پا گرفت اما با همه وجود تلاش‌ها به نظر می‌رسد این روند آموزش جوابگو و کامل نیست (۲۵).

از موانع این پژوهش می‌توان به همکاری نکردن برخی بیماران مراجعه‌کننده در تکمیل پرسشنامه به علت ناراحتی حاصل از درد، شلوغی درمانگاه، استرس حاصل از روش درمانی و همچنین کم سوادی برخی بیماران اشاره کرد. همچنین به علت روند درمانی دو روزه در هفته روند تکمیل پرسشنامه‌ها

ارزان‌تر بودن و درمان نکردن توسط طب رایج از عوامل مراجعه به طب سنتی بود که با این پژوهش سازگار است (۱۳ و ۱۲). بانوان نسبت به مردان بیشتر از طب سنتی استفاده می‌کردند (۶۲ درصد در برابر ۳۷ درصد) (۱۴ و ۱۲) در قدیم گرایش طبیبان به درمان مقوله‌ای روانی و معنوی بود که در آن دستمزد و هزینه اهمیت کمی داشت و رضایت از ذات کار اولویت اصلی طبیبان بود. اما با تغییر این رویکرد و افزایش هزینه‌های زندگی و دستمزد پزشکان و هزینه داروها و عملیات درمان باعث افزایش رویکرد مردم به درمانگران طب سنتی است (۱۵). در توصیه به دوستان و افراد فامیل دانشجویان پزشکی، گیاه درمانی با ۶۹ درصد بیشترین رتبه را داشت حجامت و فصد و زالو در رتبه‌های بعدی بودند که با نتایج این پژوهش سازگار است (۶). در بررسی نگرش پزشکان و پرستاران کشور در برخی پژوهش‌ها به نکته جالبی برخورد می‌کنیم که دید منفی و آگاهی کم پزشکان می‌باشد می‌توان به ضعف آموزش در این زمینه و گاه تعصب و نگاه یک سو به تخصصی را علت آن ذکر کرد. در پژوهشی در ایران دانشجویان پزشکی و دستیاران نگرش کافی در مورد طب سنتی نداشتند و اهمیت ضرورت واحدهای درسی را بیشتر منعکس می‌کند. در توصیه آنان به دوستانشان گیاه درمانی و حجامت نسبت به فصد درمانی و زالو درمانی اولویت بالاتری داشت که با نتایج این پژوهش سازگار است (۶). در پژوهش سرشتی و همکاران نیمی از زنان مراجعه‌کننده و استفاده‌کننده از داروهای گیاهی موارد را به پزشک معالج خود آگاهی نمی‌دادند که دلایل آن بی عارضه بودن و دیگری نپذیرفتن پزشکان معالج در این زمینه بود (۱۶). همچنین در پژوهش میرزایی و همکاران در مورد آگاهی و نگرش پزشکان به طب مکمل و جایگزین، آگاهی و نگرش پزشکان در سطح پایین ارزیابی شد. نقش آموزش در دوران تحصیل نقش بسزایی در بهبود این امر دارد (۱۷) در پژوهش بختیاری در مورد استفاده از گیاهان دارویی در خانه سالمندان، تقریباً ۹۸٪ پزشکان و پرستاران اعتقادی به روش درمانی سنتی نداشتند که دلیل آن نبود آگاهی لازم در این زمینه بود (۱۸). کمبود آموزش در مورد طب سنتی علی‌رغم علاقه قلبی برای دانشجویان نگاه دست اندرکاران را به صورت ویژه می‌طلبد

بسیار طولانی تر از حد معمول گردید.

مسئولان با تبلیغ بهتر در رسانه‌های جمعی و تشکیل سندیکای تخصصی درمانگران طب سنتی ضمن ترویج اصولی آن همراه با نظارت کافی راه را برای پاس داشت این میراث گران‌بها هموار کنند. همچنین با توجه به موارد ذکر شده آموزش صحیح و اصولی در رشته‌های بالینی به ویژه پزشکی و پرستاری در افزایش اطلاعات و تعدیل دیدگاه کارگزاران بخش سلامت عامل بسیار مهمی خواهد بود. نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ‌گونه تضاد منافی ندارند.

با توجه به نتایج این پژوهش به نظر می‌رسد مطالعات بیشتر در زمینه مشکلات درمانگران طب سنتی، روش‌های آگاهی‌رسانی علمی‌تر به مردم و جامعه علمی ضروری باشد و همچنین نظارت بیشتر بر روند درمانی و حمایت مسئولان در این زمینه می‌تواند باعث گسترش این شیوه درمانی شود. در پایان با توجه به رویکرد و نگرش مطلوب به طب سنتی و استقبال از این روند و پیشینه کهن کشور در این زمینه و طبیعت مستعد ایران در پرورش گیاهان دارویی بجاست

منابع

1. Avizhgan m, Mohebnasab M. Introduction to research in traditional medicine. Journal of medical Plants 2010; 30: 63-69. [Text in Persian]
2. Aynollahi B, Zali A, Hatami H. With research in medicine ancestors (The traditional medicine of Iran and the Islamic World). Medicine and purification journal. 2008; 16(1-2):8-20.[Text in Persian]
3. Moradi m,gooshegir a,amini m. Traditional medicine tends to be the subject of a dissertation research 2001-2006. payesh journal.2008; (4)7: 337-344[Text in Persian]
4. Azin A, Nourayee M,Sadat Z. Tehran's Intelligence and Attitude and Practice of General Practitioners in Medicine Techniques. Payesh Journal 2003; 165-173.[Text in Persian]
5. zamani a,mehdizadeh m,yekta z. The place of traditional medicine in health care services in isfahan. Birjand Journal of Medical Sciences2001; (7)1: 9-15[Text in Persian]
- 6- naghibi z,jalali n,zarafshan m,ebadiyani m,karbakhsh m. Traditional medicine and graduate and undergraduate students attitude towards its in Tehran University of Medical Sciences. Medical Ethics and Medical History.2009; 1(3): 45 53[Text in Persian]
7. Eastope G, Tranter B. Normal medical practice of refring patients for complementary medicine among Australian general practitioners. Complementray therapy medicine 2001; 8(4): 226-233.
8. Tabatabayee A, Zaryee M, Mohamadpour A. Comparison of bloodletting and reform-minded intensity of migraine headaches. Horizons of knowledge Journal 2014; 20(1): 43-48 [Text in Persian]
9. Tehrani A, Asghari H, Haghdoost A. Frequency of use of complementary and traditional medicine practices in residents of Tehran.payesh Journal 2009; 7(4): 355-362.[Text in Persian]
10. Gharebaghiyan A, Meran M, Vafayeean V, Tabrizi M. Phlebotomy Over time. Blood Journal 2010; 6(2): 158-167.[Text in Persian]
11. Silverstein DD,spiegel AD. Are Physicians Aware of the Risks of Alternative Medicine?. J Community Health 2007; 26 : 159-74
12. Heidari Far r,mehran R, Momeniyan s, Koohbor m, Haji Ali Gol A. Check the status of medicinal plants and associated factors in Qom. Journal of Medical Sciences, Qom 2013; 7(4): 95 100[Text in Persian]
13. Heidary s, Gholozadeh L, Gharebooghlu z. Check phlebotomy state in Qom and knowledge people about that. Nursing Research Center, Tehran University of Medical Sciences journal 2013; 26(84):12 23[Text in Persian]
14. astin ja.why patients use alternative medicine:result of national jama. 1998; 279(19): 1548-1553.
15. jafari f,alizadeh f,zafarghandi n,abyar z. Financial relationship between the physician and patient in Iranian Traditional Medicine.daneshvar journal .2011; 19(9): 1-9 [Text in Persian]
- 16.sereshti m,azari p,.Evaluation of the use of herbal medicines in women referred to health in shsahrekord centers 2005Journal of Reproduction and Infertility. 2005; 2(2): 125-131.
17. mirzaee m,sayadi a,heidarynasab m. Knowledge and attitudes to complementary medicine practitioners in rafsanjan. Journal of zahedan Medical Sciences 2010; 13(6): 20-24
18. bakhtiyari z.Considering the use of herbal medicines in nursing homes in Isfahan.isfahan Medical Journal 2012; 30(181): 321-325
19. makvandi s,zargar s. Midwifery students' attitude towards the use of herbal medicine and midwifery. Special Issue jondi shapour journal.2012:81-86[Text in Persian]
- 20-salarvand s.Naturally full review of the theoretical foundations of iran traditional medicine. Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine 2012; 3(3): 251-262
21. ahmadiyan n ,ghafranipour f,emadzadeh a,kazemnezhad a. Investigate the degree of influence interpersonal communication skills training on patient satisfaction with health care workers in health centers in Mashhad city.modares journal .2004; 7(2): 11-18[Text in Persian]
22. furnhama ,macgill c.medical students attitudes about complementray and alternative medicine. The

Journal of Alternative and Complementary Medicine
2004; 9(2): 75-84

23. memariyan r, zargarzadeh m. Evaluation of
alternative medicine in relieving pain barriers by
nurses. Journal of Nursing 2014; 1(4): 45-53 [Text in
Persian]

24. adib-hajbaghery m, hoseinian m. knowledge, attitude
and practice toward complementary and traditional

medicine among kashan health care staff. Complement
Ther Med. 2014 ; 2(1) : 126-32

25. Mosaddegh M, Naghibi F. Iran's traditional
medicine, past and present; International Seminar
on "Integration of Traditional Medicine
(Complementary/Alternative) and Modern
Medicine" 12-15 October 2002 Cairo - Egypt

Evaluation of Demographic Characteristics and Attitudes about Traditional Medicine among Patients Referred to a Clinic

Hozni A(MA)¹ - Azmiyan Moghadam F(MSc)¹- *Yeganeh MR(MA)²- Haghshenas S (AS)

*Corresponding Address: Department of Nursing (Medical –Surgical), School of Nursing and Midwifery, Guilan University of Medical Science, Rasht, Iran

Email: mohammadreza.yeganeh@yahoo.com

Received: 05 Nov/2014 Accepted: 7/Feb/2015

Abstract

Introduction: Traditional medicine is a set of skills and knowledge and practice based on theories and experiences indigenous to different cultures used for the prevention, diagnosis and treatment of mental and physical diseases. Given the differences in attitudes and demographic characteristics of the population in traditional medicine, guiding public opinion toward this kind of practice is important.

Objective: To determine the demographic characteristics and attitudes about traditional medicine among patients in Ghaem clinics in Rasht, northern Iran.

Materials and Methods: This study was a descriptive cross - sectional study on 132 patients in Ghaem clinics in Rasht that is specialist center for some traditional medications (i.e., bloodletting, leeches and bloodletting therapy). The study was performed during the first quarter of 2013. Convenience sampling and the researcher questionnaire consisting of 33 items with 5 option Likert scale were used to collect data. Cronbach's alpha reliability coefficient was calculated 88. Content validity was confirmed by the university teachers. Statistical analyses including descriptive statistics and analysis Kolmogorov Asprynf test, Mann-Whitney and Kruskal-Wallis tests were performed using the spss software version 21.

Results: The most frequent reason of patients referred to the clinic was their rheumatic and joint pains(25/8)%, headache(18/5%)and sinusitis and Hypertension(8/9%). Their knowledge of traditional medicine and health benefits were from reading books and internet(40.2 %),the experiences of others(36.5%),newspapers, television and the mass media(1.5%) ,and friends' recommendations (29%). In general, a positive attitude towards the traditional medicine was observed with a mean score of approximately (3/9) of 5criteria. Most clients asked for better promotion of traditional medicine on TV and radio, and arranging training classes. Also, 70% of clients say that lower expenses, better treatment with no complications and shorter treatment course were the main reasons that they consult the traditional centers.

Conclusion: The Ministry of Health and policymakers should inform, and supervise the centers offering traditional medicine, to pave the way for the popularity of this precious medical legacy. The inclusion of courses in medical and pharmaceutical fields is highly desirable for this end. Also, the more publicity through the mass media, especially television, and short term courses can be useful in this context.

Conflict of interest: non declared

Keywords: Bloodletting/ leeches/ Medicine, Traditional/ Phlebotomy

---

Journal of Guilan University of Medical Sciences, No: 94, Pages: 72-79

Please cite this article as: Hozni A, Azmiyan Moghadam F, Yeganeh MR, Haghshenas S. Evaluation of Demographic Characteristics and Attitudes about Traditional Medicine among Patients Referred to a Clinic. J of Guilan University of Med Sci 2015; 24(94):72 - 79. [Text in Persian]

---

1. School of Pharmacy, Guilan University of Medical Science, Rasht, Iran

2. Department of Nursing (Medical –Surgical), School of Nursing and Midwifery, Guilan University of Medical Science, Rasht, Iran